

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЪЫРАЛ ЖУМУШЛА

Казбек Коков Регионланы айнытыу жаны бла правительстволу комиссияны президиумуну жыйылыуна къатышханды

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Регионланы айнытыу жаны бла правительстволу комиссияны президиумуну (штабыны) жыйылыуна къатышханды. Анда сёз Донецк эмда Луганск халкъ республикалада, Запорожье бла Херсон областлада инфраструктураны жангыдан къурауну юсюнден баргъанды. Видеобайламлыклары амалы бла бардырылган кенгешни Россей Федерацияны Правительствосуну

Председателини орунбасары **Марат Хуснуллин** бардыргъанды.

Эсигизге салайыкъ, апрельни аягында РФ-ни Правительствосуну Председатели **Михаил Мишустин** 2023–2025 жыллада жангы регионланы социал эмда экономика жаны бла айнытыуну программасын къабыл кёргенди. Анга кёре Россей Федерацияны субъектлерин аягы юсюне салыуну мадарлары этиллихдиле.

Къабарты-Малкъар Республика

бу ишге тири къатышды. Быйыл ол тийреледе кёп жумушланы тындыруучу арала къуаргъа, ЖКХ-ны инфраструктура объектлерин, социал учрежденияланы бла жашау юйлени жангыртырга белгилениди. 2023 жылда керекли ишле беш объектде, артда уа дагыда 17-синде бардырылкъдыла. 2022 жылда уа республика кесини кючю бла сегиз объектни тап халгъа келтиргенди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

ТЮБЕШУ

Аскерчилеге тапдырылган билекликни юсюнден сөлешгендиле

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков** «Ата журтну аскерчилерини юйюрлерини комитети» Къабарты-Малкъар регион жамаут организацианы таматасы **Карина Орехова** – энчи аскер операцияда борчланы толтура жигитча жан берген подполковник Дмитрий Ореховну юй бийчеси бла тубешгенди.

Ата журтну аскерчилерини юйюрлерини комитети 2022 жылда ноябрьде россей алчы жамаут организацианы башламчылыклары бла жаратылгъанды, 2023 жылда мартда Къабарты-Малкъарда регион бёлюмю къуралгъанды. Казбек Коков жангы жамаут

организациягъа битеу чыкъган соруула бла байламлы себеплик этилгенни белгилегенди. Комитет энчи аскер операциягъа къатышхан аскерчилени юйюрлерине болушлукъ тапдырады, ала бла байламлыкъ жүрютеди, гуманитар жюкленни жыяды, патриот эмда волонтер ишни тамамлайды. Толтуруучу властыны билеклиги бла ол аскерчилени юйюрлерине право, административ соруулары тындырууда болушлукъ этеди. Ата журтну аскерчилерини юйюрлерини комитети 1 июндан ишин башларыкъ СВО-гъа къатышханлагъа себеплик этген «Ата журтну къорулауучулары» фонд бла да къысха

байламлыкъ жүрютюрюкдю.

«Мени ачууум унутулукъ туююкдю, ол ёмюрде да жюрегими теренинде сакъланырыкъды. Алай, мен оюм этгенге кёре, мюйюшге къысылып жияла туруу болумгъа болушлукъ туююкдю. Не этерге билмей тургъан кёп юй бийчеле бардыла. Манга да биринчи атламым тынч болмагъанды. Алай билеклик эталгъанынгы кёрсенг, санга болушлукъ излеп келсе, жюрекке асыу болады. Ол бек магъаналыды», – дегенди Карина Орехова.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны Театр искусство жаны бла грантларын беруню юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини 2011 жылда 7 октябрьде чыгарылган «Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны Театр искусство жаны бла грантларын къурау» 140-УП номерли Указына тийишлиликде, театр коллективлени чыгармачылыкъ проектлерине къырал себеплик этерча, 2023 жылда бардырылган зришунно эсеплерине кёре Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны театр искусство жаны бла грантларын бу къырал казна маданият учреждениялагъа берирге:

«Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театр»;
«Къырал музыка театр»;
«Али Шогенцукъов атлы Къабарты къырал драма театр»;
«М. Горький атлы Орус драма театр».

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы

К. КОКОВ

Нальчик шахар, 2023 жыл 25 май, №52-УГ

Жазылыу-2023

Маданиятыбызгъа уллу эс бургъаны ючюн бютюнда ыразыма

«Заман» ана тилибизде чыкъган жангы газетибиз болгъаны ючюн, аны хар таулу юйюр да жаздырырга керек болгъаны юсюнден айтып туруу кереклиси болмаз деп, мен алай къарайма.

Газетде республиканы, ол санда халкъыбызны да жашауу, тарыхы да хар тюрлю жаны бла кёрпозтопледиле. Маданият жашауубузгъа энчи эс бурулады, шахарларыбызда, районларыбызда да бардырылган конкурсланы, концертлени юслеринден башхаладан эсе толукъ эмда кёбюрек «Заман» басмалагъан сунама. Малкъар драма театрыбызны жангы оюнларыны юслеринден билдиргенлей, алагъа газетни бетлеринде багъа бергенлей, артистлерибиз бла окуучуланы шагъырей этенлей тургъаны ючюн а бютюнда ыразыма.

Ким биледи, газетни багъасы бир къоумлагъа уллуракъ да кёрюне болур. Жарысугъа, арабызда къарысуз юйюрле кепдиюле. Билеме, анда редакцияны терслиги жокуд, газетте жазылыуну багъасын башхала тохташтырадыла. Болсада миллетин сюйген, аны маданиятыны айныуна къайгыргъан амал табарыкъды.

БЕЧЕЛЛАНЫ Людмила,
КъМР-ни сыйлы артисткасы.

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ – П 5893

Белгилеу

«Къайсыннга жюз атлам» проекты хунасына биринчи ташы 2013 жылда 13 июльда салынгъаны барыбызны да эсибизде болур. Сау он жыл озду ол кондон бери! Тарыхха кирген хунаны проекты уа 2011 жылда 18 июньда окуна жаратылгъанды.

3 бет

Эсе тутуу

Заманны ниет ёкюлю

КъМР-ни, КъЧР-ни, Къалмыкъ Республиканы да халкъ поэти Гуртуланы Солтанбекни жашы Салих туугъанлы бу кюнледе 85 жыл болады. Ол республикада, андан тышында да бек белгилеи адамларыбыздан бири эди.

4 бет

Къайсыннга жюз атлам

Аскерчилеге тапдырылган билекликни юсюнден сёлешгендиле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ол Ата журтну аскерчилерини ююрлерини комитетини ишини юсюнден хапарлаганды, республиканы кесини аскерчилерине билеклик этгенини мағаналыгынын да чертгенди: ай сайын төленген пособиялары, гуманитар жюклене жиберуону. Карина Орехова аскерчилерине болушлук этиу жаны бла Къабарты-Малкъар эм тири регионнадан болганын белгилегенди.

Республиканы оюнуучу Карина Ореховага тири инсан кез къарамлары эмда къыралга бла анда жашаган адамлагыа бюгюнлюкде бек мағанана

лы, къыйын иши ючюн ыразылыгын билдиргенди. Казбек Кокков республика СВО-да болган аскерчилеге, аланы ююрлерине болушлук этиу турганын чертгенди. Ол жумушка республикада жашаган аслам адам къошулады. Аланы санында къырал къуллуклада ишлегенле, предпритиялада бла организациялада урунганла, жамауат. «Бу мағаналы иште бир жанына турмаган хар адамга да битеу жюрегимден ыразыма», – дегенди Казбек Кокков.

**КЪМР-ни Башчысыны бла
Правительствону
пресс-службасы.**

Кенгеш

Къармашып кюрешгенлеге – махтау эм ыспас

Республиканы Правительствону Председатели Мусукланы Алий бардырган кенгешде министрства хазырлаган талай бегимлине бла буйрукланы проектлерне къаргандыла эмда «Экспортёр года» деген конкурсда хорлаганыны саугалагандыла.

Къабарты-Малкъарны бюджетни бийыл ал юч айда къалай толтурулганыны юсюнден финансла министр Елена Лисун айтханды. Ол билдиргенди, бу кезиуде регионну бохчасына 14,97 миллиард сом тыошгенди. Сау жылгыа белгиленген кёрюмдюню 25,7 процентин тутады ол. Озгъан жылны бу кезиуде бла тенгештиргенде ёсюм 130,8 процентге жетгенди. Ол санда налогла бла 3,116 миллиард сом келгенди. «Бийыл «Бир налог сёт» (ЕНС) деген амал кийрилгенди. Аны ючюн январьда бла февральда биз сакълагандан эсе азырак ахча келгенди, алай мартада уа болум тохташырак болганды», – дегенди министр.

Тошюрюлген файдаяга эмда мюлкге салынган, сора бириккен налогла бла бюджетте кёбюрек ахча келгенди, НДС эмда АК-цизле бла уа – азырак. НДС-фини юсюнден айтханда, Елена Лисун ол иш хакъла аз төленип бушланганлары ючюн угъай, бу налогну төлеу болжалы кечге кечюрюлгени ючюн азайганын белгилегенди.

Налогланды тышында 365,6 миллион сом къыйылганды, тазирле, башха къышак төлеуле да асламырак болгандыла. Дагыда къайтарылмазлык халда 11,49 миллиард сом келгенди. Ол санда дотацияла – 6, субсидияла – 4,6 эм субвенцияла – 0,345 миллиард сом боладыла. Башха торлю төлеуле бла 169 миллион сом къошулганды болжарте.

Къоранчланы юсюнден айтханда, биринчи кварталда бу кёрюмдю 12,36 миллиард сомга жетгенди, кеси да 2023 жылгыа белгиленгенде бешден бирин алады. Ахчаны асламысы (10,3 миллиард сом) социал мағаналы жумушлагыа къоратылганды: төлеулеге, иш хакълагыа, борчу халда медицина страхованиягы... Дагыда республиканы Жол фонду 394 миллион сом къоранчала этгенди. КЪМР-ни борчу уа торлен-

мегенди – 7,029 миллиард сомду.

Елена Лисун дагыда талай республикалы законлагыа торленуле кийириге оюу этилгенди билдиргенди. Ала федерал законлада торленуле болганыны бла байламдыла. Сёз бюджетни ишини, муниципал къуллукну, билим беруону, субвенциялары ёлчемлерин тергеуно юсюнден барады.

Экономиканы айнытуу министр Рахалины Борис инвестициялы проектлени тамамлаганда эмда алай ишлени бардырган кезиуде инфраструктура объекте къураганыны республиканы бюджетинден субсидияла бла ондурду жоруклагыа торленуле кийирилгени билдиргенди.

Къурулуш эмда жашау журткоммунал мюлк министр Алим Бербеков талай проекттин кёргозгенди. Алада къурулушлары бошаламаган тынгылы объектели регион тизмесин къурауно, Херсондан эмда ол областдан Къабарты-Малкъарга кечюп келгенлеге жашау журт сертификатларыны юсю бла берилген төлеулене, аскер къазуатланы, къыйын табигыат эмда техноген болумланы кезулеринде чыккъан къоркъуулары юсюнден адамлагыа мычымай билдирю системаны эмда ЖКХ-да объектели концессиягы бериге хазырлаган комиссияны юслеринден айтыла эди.

Нальчикде «Медицина консультатив-диагностика ара» 2009 жылда къуралганды. Андан бери бу арада къадар торлену болганды, кеп жаны бла медицина болушлук да бериледи. Анда хирургия, реанимация, тынгылы терапия, кюндюзю стационар эм башха бёлюмле ачылгандыла, КЪМКЪУ-ну медицина факультетини кафедраларында бири да орналады. Республиканы саулу къырак министрлини орунбасары Заурбек Батыров аны барын да эсге алып, учрежденианы атын «Республикалы клиникалы медицина-хирургия ара» дегенге торлендирилгени

билдиргенди. Ол дагыда КЪМР-де жюрек-тамыр аурулагыа къажу программаны талай жерлери шендою излемлеге келиширча этилгени чертгенди.

КЪМР-ни Правительствосу бла РФ-ни Жарыкландыруу министрствосу этген келишимге тийишликте республиканы бюджетинден муниципалитетлеге школланы жангыртыгы субсидияла бериледи. Алай былтыр къурулуш материаллары багъалары кётюрюлгенлери ючюн, РФ-ни Правительствосу оюу бла республикага федерал бюджетден бу ишле этнда да 73,28 миллион сом жиберилликти. Регион а, аны юсюне кесинден юч миллиондан аз асламырак сом къошарга керекди. Бу проектни КЪМР-ни жарыкландыруу эмда илму министр Анзор Езаов туура этгенди.

Кенгешде этнда да талай бегимлине эмда буйрукланы проектлени кёргозгенди. Уруну эмда социал къоруула министр Асанланы Алим къыйын жашау болумга тыошген инсанлагыа болушлук беруно юсюнден айтханды, эл мюлк министрли орунбасары Мачраил Шетов а аттракционланы хайырланууга эмда техника жаны бла халларына къарау жаны бла закону проекттин кёргозгенди.

Кенгешни ахырында «Жылны экспортёр» конкурсну регионда кезиунде былтыр хорлаганыны саугалагандыла. Алай бла «Бийик технологияла» номинацияда «Антиград» ООО хорлаганды, «Аш-азыкк промышленность» бёлюмде уа «Нальчик-Сладость» предпритияны белгилегенди. Селекция ишле бла кюрешген «Отбор» предпритие «АПК» номинацияда алчы болганды, «Промышленность» эмда «Жылны алчысы» бёлюмде уа «Терекалмаз» завод бла «Сириус-М» предпритие саугалангандыла.

УЛБШЛАНЫ Мурат.

Пилотсуз учан мамыр хауа кемелени Къабарты-Малкъар Республиканы тийресинде хайырланууга болжаллы халда чек салыну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

«Россей Федерацияны субъектлеринде Россей Федерацияны Президентини 2022 жылны 19 октябринде чыгарылган 756-чы номерли Указын толтуруу мурат бла этилген мадарланы юслеринде» Россей Федерацияны Президентини 2022 жылны 19 октябринде чыгарылган 757-чи номерли Указына тийишликте, Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысында Къабарты-Малкъар Республиканы жеринде мурдор халда хазырлыкны ёлчме кийрилгени (2023 жылны 16 майында бардырылган жыйлынуу 3-чю номерли протокол) бла байламлы халкъ властыны органдарыны бирге ишлеуери къыйымты болурун жалчытуу жаны бла оператив штабыны оюуу бла эмда Къабарты-Малкъар Республиканы жеринде жамауат низамыны бла къоркъуусулукну жалчытыр мурат бла бегим этеме:

1. Пилотсуз учан мамыр хауа кемелени (андан ары «пилотсуз хауа кемеле» деп жазылып къаллыкды) Къабарты-Малкъар Республиканы тийресинде хайырланууга эркин этмеу халда чек салырга. Бу оюуга къырал власть органды, жер-жерли самоуправленины органдары, алагыа боюнган биригуле, къыралны къоруула заказын толтурган организацияла бла инсанла къырал власть органды эмда жер-жерли самоуправленины органдары бла этилген келишимге кере законлу халда полномочияларыны (къуллук борчларыны) чеклеринден чыкмай хайырланган пилотсуз хауа кемеле кирмейди.

2. Бу Указда кёргозлоген мадар «Россей Федерацияны субъектлеринде Россей Федерацияны Президентини 2022 жылны 19 октябринде чыгарылган 756-чы номерли Указын толтуруу мурат бла этилген мадарланы юслеринде» Россей Федерацияны Президентини 2022 жылны 19 октябринде чыгарылган 757-чи номерли Указы бла Къабарты-Малкъар Республиканы жерине кийрилген низам кетерилгени сакъланырыкды.

3. Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысында Къабарты-Малкъар Республиканы жеринде мурдор халда хазырлыкны ёлчме кийрилгени бла байламлы халкъ властыны органдарыны бирге ишлеуери къыйымты болурун жалчытуу жаны бла оператив штаба Къабарты-Малкъар Республиканы жеринде бу Указыны 1-чи пунктунда белгиленген мадарланы толтуруу жалчытырга буюрады.

4. Бу Указ басмаланган кюнню экинчи кюннде кюнчоне киреди.

**Къабарты-Малкъар
Республиканы Башчысы**

К. КОКОВ

Нальчик шахар, 2023 жылны 24 майы, №91-УГ

Эгерти

Жаш тёлю правительствону жангы къаууму сайланырыкды

Республиканы Жаш тёлюно ишлери жаны бла министрствосу Къабарты-Малкъарны Жаш тёлю правительствосу жангы къаууму къуралганы бла байламлы конкурс бардырылганын билдиреди. Анда къурауно хунарлери болган, тири жаш адамла айырыллыкдыла.

Конкурсха Къабарты-Малкъарда жашаган 28 жыллары толмаган жаш адамла къатышаллыкдыла. Кандидатла 2023 жылны 22 майында 22 июнона дери заяканы эм бу документлени бериге керекдиле:

- энчи заявление;
- юлгоге кере толтурулган анкета;
- энчи шартларын тинтирге ыразылык;
- жаш тёлю политика, экономика, социал байламлыкыла, маданият эм башха жаны бла болган проблемаланы юслеринден жазылган иш;
- документлени копиялары (паспорт);
- дипломну копиясы неда бусагъатда окъуй турган жеринден справка;
- ишлей эсе, анга шагъатлык этген документни неда уруну китапы копиясы.

Документлени толусунлай эм заманында бермегенле конкурсха жибериллик туюлду.

Конкурс эки кесекден къуралады:

- биринчисинде жазылган ишлеге къараллыкды;
- экинчисинде уа биринчи кезиуде хорлаганла бла ушакк бардырыллыкды.

Кандидатланы жазыу ишлерин тинтири конкурс комиссияга толтуруучу власть органды келечилери кирликдиле. Жаш адамла темаланы кеслери сайларга боллукдула. Жиберилген ишле арта къайтарылмайдыла, алага рецензия этилмейди.

Конкурсанта ишлерин А4 къагъызда басмалап жибериге керекдиле, ала 10 бетден кеп болмазга, 14-чю шрифти бла жазылырга, тизгинлене аралары да 1,5 болурга тийишлиди.

Документлени 23 июньга дери (ол кюнню да санап) сагъат 9:00-18:00 дери Нальчик шахар, Кецоков атлы орам, 43 (КЪМР-ни Жаш тёлюно ишлери жаны бла министрствосу, 303 каб.) деген адрес бла жибериге боллукду. Толу хапарны **8 (8662) 42-28-17** телефон бла сёлешип билриге боллукду. Министрствону сайтында «Жангылыкыла» бёлюмонде информация берилликти.

Басмагыа ХОЛАМХАНЛАНЫ Алина хазырлаганды.

Электрокюк

Бшаннгылы биригуле

Къабарты-Малкъарда предпритияланы кёбюсю хайырланган электрокюк ючюн «Терек-Агро», «Экопарк», «Спектр» эм «Милый сад» биригуле заманында төлеуле этгенлери бла айырмалыдыла. Ала хар бири да борчларын жюзден артык

процентге жапхандадыла. Аны себепли была «Россети Северный Кавказ»-«Кабалкэнерго» биригуно ышангылы партнёрларына саналадыла.

Быйыл биринчи майга чыгарылган эсеплеге кере, предпритияла хайырланган ток

ючюн 2,2 миллиард сом төлегендиле. Аны бла байламлы регионну ток бла жалчытан «Россети Северный Кавказ» болжалдан кеч къалмай төлеп борч этмеген организацияланы барына да ыразылыгын билдиреди.

Белгилеу

«Къайсыннга жюз атлам» проектин хунасына биринчи ташы 2013 жылда 13 июльда салыннганы барыбызны да эсибизде болур. Сау он жыл озду ол кюнден бери! Тарыхха кирген хунаны проекти уа 2011 жылда 18 июньда окъуна жаратылганды. Башында айтылган кюн Тетуулары Хадисни башчылыгы бла Шауаланы Аминат – «Китап Ара» юйню таматасы, Шауаланы Разият – КъМР-ни Журналистлерини союзуну таматасыны къуллугъун толтурган эм Таппасханланы Мариям, Мечиланы Къазимге бла Къулийланы Къайсыннга аталган окъуула бардырырга деп, Огъары Чегемде Къулийланы Къайсынны ала юйюне атланган эдиле.

Ала Къайсынны атын жюриютген юй-комплекс бир кесек тозураган халда болганны керюп, аны да, тегерекни да тапландырырга керекди, деген оюмга келген эдиле. Биринчи Къайсын атлы окъуула 2011 жылда 4 ноябрьде этгендиле. Экинчи окъуула этер кюннге уа Къайсынны Юй-музейи

Гуртуланы Салих, Къулийланы Элизат, Беппайланы Муталип, Мусукаланы Сакинат, Додуланы Аскер, Додуланы Асият, Табакъсойланы Мухтар, Кючмезланы Рая, Тетуулары

таш да келтирип, ишлеп башларга хар затны да хазыр этедиле. Тетуулары Хадис, алайга келген башхала да алгыш этгенден сора хунаны биринчи ташы жерине тошеди. Жангоразланы Аслан, Тёппеланы Ашот, Хызыр Гуков, Хутуйланы Мурат, Герийланы Хасан терлегенлери сыртлары бла бара хунаны къалайдыла. Аланы ишлерин андан ары Цокаланы Мажмудин, Мухар, Алим, Халим, Асанланы Альберт, Кациланы Мухарбий андан ары бардыргандыла. Ала ингир къарангысына хари тохтаусуз ишленгендиле. Бош айтмагандыла бурунгулу-

юлюшлерин къошхандыла. Хунаны ишлерге себеплик этер ючюн а къаллай бир жандаур-лукъ концерт бардырылганды. Ол санда айтмай жарамаз Къулийланы Къайсын атлы Малкъар театрыны битеу да ишчилерини къошумчулукъларын, таматалары Жангоразланы Мажитни башчылыгында. Огъары Малкъардан саулай Байсыланы Мухадинни юйюрюнден жашлары бла туудукълары, Байсыланы Мухажир бла Ортабай, Тетуулары Илияс, Табакъсойланы Мухтар бла Ахия, Элюсерланы Кемал, Биттуулары Алий бла Абдуллах, Уяналаны

Къайсыннга Жюз атлам

ла: «Малкъарлы келсе, хунангы къалар», – деп. Малкъарлыла хуна къаларга уста болганларын алайда да кергенбиз. Мермер ташны юсюне назмуланы уа Холамханланы Мурат жазып тошюргенди.

Андан сора кюнледе закий поэт Къулийланы Къайсынны чыгъармачылыгын суйгенле, билгенле, республикада атлары айтылган жырчыла Тёппеланы Алим, Жаникаланы Элдар, «Жашлыкъ», «Ийман», «Эррей» къауумла, Гергюкваланы Халимат, Мусукаланы Руслан, Башийланы Магомет, Бапыналаны Зариф, Газаланы Алим, Жашуулары Башир, Уяналаны Алий, Евгения Саенко, Тохаланы Якуб, Гузиланы Тахир, Холамханланы Къайсын, Мамайланы Фатимат, Малкъар драма театрыны, «Балкария» фольклор-этнография телсеу ансамбльни артистлери, журналистле хунаны ишлерге къошумчулукъ этгендиле.

Дагында бу ишге тынгысызла Шауаланы Аминат, Гузиланы Малик, Сарбашланы Аздор, «Мосфильмни» режиссеру Амурбек Губашиев, аны юй бийчеси Раиса, туудукълары, Залимгерий Мирзоев, Къарачай-Черкесден, Москвадан, Израильден келген бир къауум адам, Байсолтанланы Къанамат, Агаланы Мустафа, Айткеланы Борис, Къайталаны Казбек бла Алим, Кожашланы Хаким, Мамайланы Алан, Локиланы Алим, башха жерлерден келген къонакъла да къол къыйынларын аямагандыла.

Сёзсюз, Къулийланы тукумуну жашлары, ол санда Огъары Чегемни администрациясыны ол кезиуде башчысы Ибрагим, «Намыс» предприятяны директору Малик, Халис, Ахмат бла Ислам эм башхала да бу ишге

Мустафа, Эндрейланы Хусей эм Токуланы Азрет, Къудайланы Азнаур, Къумукъланы Суфиян, Ташлы-Таладан Гузиланы Тахир жырчы къаууму бла эм кеп башхала да.

Кюнден-кюннге иш къыйстау бола бара эди, алай бла хунаны иги кесеги эки жылны ичинде тамам этилгенди. Алайдан кетип бара, этилген ишге къарап, жюрегинг къууана эди, къаллай эсе да, бир ёттемлик сезим бийлей эди, мени да, аз-кеп эсе да, барды къыйыным миллетге уллу магъананы тутхан бу иште деп.

Сёзсюз, жыйынла кеп кюнлени жюриоп ишленгендиле. КъМКЪУ-да окъуй турган жашла бла къызла уа, къауум-къауум болуп, Къайсынны сураты бла байракъланы да кёторуоп, Чегем районну Огъары Чегем элине юч жылны ичинде жол салып тургандыла. Ала ишлерин ойнай-кюле, чам, лакырыда эте бардыргандыла.

Хунаны къалауда ишленгенле эрттенликде келип, ингир къарангысында кетгендиле. Аладан бири да ардым, талдым демегенди, сууукъду, къызыуду, жауунду, къарды деп къарамай, уллу жюрек кёторулююлукъ бла бардыргандыла ишни.

Кёпле уа ача бла себеплик этгендиле. Бююнча эсимдеди, Черкескъ шахарны концерт залларындан биринден олтуруп тургъаныбызлай, жашау келген бир тишпирю, сахнага чыгып, айлык пенсиясын келтирип, муну Къайсынны хурметине ишлене турган хунаны жумушларына беригиз, деп тилегени. Алайла малкъарлыланы, къарачайлыланы, орусуланы, къабартлыланы араларында кеп эдиле. Ол санда уллу къошумчулукъ этгенлени санында Махийланы Абдуллах, Бапыналаны Музафар,

Курданланы Солтан бла Руслан, Сотталаны Алий, Къулийланы Малик бла Ибрагим, Жангоразланы Къыралбий, Тетуулары Илияс, Байсыланы Мухажир эм кеп башхала ёз къыйынларындан юлюш этгендиле. Улбашлары, Созайлары, Башийлары, Рахайлары, Гадийлары эм кеп башха тукумла да болушхандыла. Ача берип, атларын айтмазыбызны тилегенле да кеп болгандыла.

Хуна ишленген жерде кезлеу барды. Аны да айтатлап, атына «Къайсынны шауданы» деп аталганды. Хунаны жаны бла барган жол да тазаланганды, олтуруп солурча амалла да этилгендиле.

2015 жылда уа Къулийланы Къайсынны 98-жыллыгы къууанчы халда белгиленгенди. Мемориалны ачыу да ол кюннге тошгенди. Эл-Тюбюне кеп къонакъла келген эдиле.

«Къайсыннга жюз атлам» эсгерте хунаны къурулушу башланган кюнден бери бююнлюкде он жыл озгъанды. Арта къарай, кеп затны юсюнден сагыш этесе: дуняны башында поэте этилген быллай эсгерте биринчи, ол ёмюрлюкдю деп, аны жылла, желле, суула да бузаллыкъ туюлдоле. Ол, поэтни назмуларыча, тауушлукъду, сейриликди, жюреки къозгайды.

2016 жылда 31 мартда Тебериде ётген къарачай-малкъар миллетни жарыкъландыруучусу Кърымшаухалланы Исламга аталган 8-чи жыйылыуда проекте Кърымшаухалланы Ислам атлы майдал саугаланганды. Эсгерте, «Къайсыннга жюз атлам мемориал комплекс» деп белгиленип, КъМР-ни

Маданият хазнасын къаралны жанындан сакълау управлениасыны эсебиндеди, Къабарты-Малкъар Республикада маданият жаны бла уллу магъанасы болган объектлени тизмесиндеди.

Москвада 2022 жылда Чыкъган «Россейни энчи музейлери» деген китапха да къошулганды аны юсюнден материал. Аны ары хазырлап жиберген журналист Байсыланы Марзиятха да ыспас этебиз.

Къулийланы Къайсынны 105-жыллыгына аталып фондну чакъырууу бла Ставропольну Жазуучуларыны союзуну таматасы Александр Курпин, аны биресине оны жазуучу эм поэт 2022 жылда октябрьде Къабарты-Малкъарга келип, закий поэтке атап кеп тобушеуле къурагъандыла. Ала Огъары Чегемге мемориалга да барып, бир да болмагъанча уллу ыспас этгендиле. Фондну таматасы Тетуулары Хадисни башламчылыгы бла «Къайсыннга жюз атлам» деген китап басмага хазырланады.

Бююнлюкде хунага къыралны кеп регионларындан туристле жол салгандыла. Кёпле поэтни назмулары бла биринчи кере алайда шагъырейленгенлерин да букъдурмайдыла. «Къайсыннга жюз атлам» мемориал комплексни дагында бир аламагъанасы барды – ол халкъыбызны бирикдиргенди, келендиргенди, закий Къайсын таулу халкыны деменгили поэти болганына тошюндюроп, барыбызга да энчи ёттемлик бергенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Салих 1938 жылда Акь-Сууда туугъанды, сабийлигин уруш, арта да кѣчгюнчюлюк сыйыргъан тѣлюденди. Атасы Солтанбек – журналист, совет аскерни офицери Сталинград урушлада ѳлгенди. Аты малъкяр газетни сыйлы къангасында жазылды. Анасы Къочхарланы Абат устас эди. Тѣрт сабий бла сюргон жолуна тышген анга тынч болмагъанды. Ол анда эки сабийин тас этгенди. Салихни бла къарындашы Салимни сабий жыллары кѣчгюнчюлюкде Къыргызстанда Ленин-Джал элде этгенди.

Аталарын хазна танымай къалгъан жашла гитчеликден ѳтмекни багъасын билип ѳсгенди. Салих анда школну бошап, шофѳр, тракторчу болуп да ишлегенди. Ата журтха къайтхандан сора, ол «Коммунизмге жол» газетде корректор болуп ишлеп башлагъанды. КъМКЪУ-ну филология бѣлюмюне киргенди, окъугъан да, ишлеген да этгенди. 1965 жылда аны Совет районда «Колхозная жизнь» атлы газетге редактор этгенди. 1968 жылда уа Москвада Бийик партия школгъа окъургъа ийгенди. Аны бошап къайтхандан сора, биягъы малъкяр газетни редакциясында баш редактору орунбасары, жууалпы секретары болуп ишлегенди.

1980 жылда аны Къабарты-Малъкярны китап басма, Полиграфия эм китап сатуу жаны бла къырал комитетине председатель этгенди. Салих ол заманда этген иги ишледен бири – малъкяр тилде китап чыгарыууни ластаж санын ѳсдюрюп, башхала бла тенг болурча, юч айдан чыгыуучу «Минги-Тау» журналыбызны хар эки айдан чыгарча этгенди. 1982 жылда чыгып башлагъан «Нур», «Нюр» журналланы бир редакция этгендеринде, аланы да башха-башха редакциялагъа бѣлдиургенди.

Ол жууалпы къуллукъдан кетгенден сора, бир кесекни правительствода тыш къыралла бла ишлени министрствосунда, Жазыуучулары союзунда, «Минги-Тау» журналда бѣлюмю редактору болуп да ишлегенди.

Салих малъкяр поэзиягъа 1960-чы жылда келгенди. Аны биринчи намулары «Шуѳлукъ» альманахта, малъкяр газетде басмалангъанды. 1961 жылда уа «Эрттен» деп биринчи китабы чыкъгъанды. Ары кирген намулада, ол заманни башха поэтерича, Салих партияны, аны ол заманда ишин махтаиды. Алай а аланы энчилиген шарт да барды – алада жашауу сыймеклик кѣзбаусузу, жаш адамны ниети тазасы, умуту да – бийик. Дагъында анда поэт адам, жалан кесини къадарына угъай, кеси бла бир кезиуде жашагъанланы, ата

журтну да къадарларына бирча жууалпы болгъанын, аны интернационал, инсан борчларына юсюнден айтады. Ол намулада заманни уруну атламыры кѣрнеди.

Андан арысында поэт эллиден кѣп китап чыгаргъанды. Ол санда: «Суучукъ бла жашчыкъ», «Жашау жыры», «Ныхытла», «Кюн ортасы», «Бийик ауанала», «Жан халаллыкъ», «Къонакъ этигиз», «Тѣрт алма терек», «Тулу», «Акь сууну ийнарлары», «Ичер

Элде тутуу

ЗАМАНЫ НИЕТ ЁКЮЛЮ

КъМР-ни, КъЧР-ни, Къалмыкъ Республиканы да халкъ поэти Гуртуланы Солтанбекни жашы Салих туугъанлы бу кюнледе 85 жыл болады. Ол республикада, андан тышында да бек белгили адамларыбыздан бири эди.

суум», «Келген жолум», «Сайламала» (6 том) эм башхала. «Синий ливень», «Грызет мой конь удила», «Мой Кавказ», «Песня птицы», «Пора листопада», «Уроки добра», «У Белой Речки на виду», «Шесть писем совести» деген китаплары уа орус тилде чыкъгъанды.

Салихни лирика жигити кесине жашауу табын, онгусун излемеген, жер юсюнде ахшылыкъ ючюн, атала башлап кетген ишин ахырына жетдирир ючюн юрешкен, поэтни кесича, ата журтха ие кѣзден къарагъан, халкъны жигит тарыхын жюрегинде тутхан адамды. Поэт, кеси хатын излеуню жолу бла бара, къыйын сабийлики, алгъа таукел къарагъан адамланы суратларын ишлейди.

Жашауу не бла болса да бир зат бла жараргъа итиню, нѳгер, тенг, улан болургъа хазырлыкъ Салихни кѣп чыгармаларыны ѳзегиди.

*Жашауум, мен отлукъ ташын болайым,
Сен а, чакъ да, жилтинле чыгыр да тур.
Сен от тиргиз, от болайым, багылы
Адамланы ол от жагъада олтурт, – дейди ол бир назмусунда.*

Жашауу керти бетин ачар ючюн келеди поэт дуниягъа, къыйналгъан адам бла бирге эрир ючюн, къууанган адамны къууанчын бютунда уллу, бийик этер ючюн. Салих аллайладан эди, не торлю болумгъа, халгъа, инсанлыкъгъа да иш ахлусу адамны кѣзо бла къарагъанды. Халкъгъа хорлам келтирген жигит аскерчи аны адеп-къылыкъ ѳлчемиди. Поэтни «Эрттен ауазы», «От», «Донну жагъасында», «Ананы юсюнден ачыкъ тизгинле», «Элия бла

кюн», «Горжусе сыймеклик» деген назмуларында кеси заманыны жууалпы адамы болууну, ниет тазалыкъны, кесин аямай ишлеуню, алгъа баргъанланы игиликлерин унутмауну дерслери бериледи.

Салихни китапларында къайтарылып айтылгъан оюмла тюбемейди. Ол шарт а поэтни дайым алгъа баргъанына, заманни излемин иги ангълагъанына, излеуден талмагъанына шагъатлыкъ этеди.

Салих лирика, лиро-эпика, публицистика поэмаланы устасыды: «Ишчи ююр», «Агъач къалауур», «Тѣрт алма терек», «Къадарым, ыразыма санга», «Мудах кѣк», «Алим Байсолтанов», «Къабарты-Малъкяр», «Ёмюрню кезлери... Бу чыгармала ХХ ѳмюрде жашагъанланы кѣп жарсыулу, хорламлы, бушуулу да къадарларын, урушну, андан сора келген жылланы къыйынлыкъларын, насыпларын да суратлайды. Аланы хар биринде да инсан тынгысызлыкъ барды. Заманни ниет ѳкюлюдо поэт. Сѳз ючюн, «Мудах кѣк» аталары урушда ѳлген сабийлени

аталарын кѳрюрге термилиулерин туура этеди. Ол термилиу алай уллуду – кѳнню толтурады. Бир зат жапсарады лирика жигитни – бийик кѳкден къарайдыла атала. «Агъач къалауурда» Муса Сталинградны къорулауда контузилья болуп къайтхан, сангырау, тилсиз адамды. Жашау анга, аны сыйоп, ѳмюрюк ѳтдюрген Айшатха да сынауду. Ала ол бийик сезимни эчеп жашайдыла

Кеси заманыны ниет халын, баш мурадларын, бирси заманладан айырмалыгын суратлау Салихни чыгармачылыкъгына энчи магъана береди. Уллу къыралны адамды ол, дуния адамы. Ол себепден аны поэзиясы жаланда халкъыны жашауу бла чекленмей, интернационал бетин сакълайды. Салих кѣп къыралада болгъанды. Аланы белгили жазыуучулары бла, аланы чыгармаланы бла танышханы поэтни кѣп жангы зат жараргъа таукелдендиргенди. Ол миллетлени атларын, энчиликлерин тарыхда сакъларгъа уа малъкяр назмучу керти кюч салгъанды. А. Пушкини, М. Лермонтовну, А. Мицкевични, С. Нерисни, Г. Абашидзени, П. Тычинаны, Н. Тихоновну, К. Симоновну да, алагъа къарындаш болгъанча, алай ангълашымлы кѳчюрюгенди. Ол кѳчюрюп, Шота Руставелини «Къаплан тери кийген батыр» поэмасы аны тилде эки кере чыкъгъанды басмадан. Ол уллу ишлери ючюн Гуртуулу «КъМР-ни маданиятыны сыйлы къуллукъчусу», «Тбилисни сыйлы инсаны», «Украинаны Желюк атлы адабият саугъасыны лауреаты» деген сыйлы атлагъа тийишли болгъанды.

Арт жылдада Салихни къара сѳз бла жазган чыгармалары эки китап къурагъандыла. Бирине «Ёксюзле жулдузуну сарыны» роман, экинчисине «Бахча къоншула» роман, «Къыйырчы» повесть эм хапарла киредила.

2008 жылда Гуртуулу Кавказ жазыуучулары клубун къурагъанды, ондан артыкъ жылны аны президентиде болуп тургъанды. Ол биригю Шимал Кавказны сѳз усталарын бирлешдиргенди. Клуб уллу жыйлыула, чыгармачылыкъ эм юбилярлагъа аталгъан илмирле бардырады, китапла, адабият альманах чыгарды. Кѳчюрмечиликни энчи школун хазырлайды. Аны членлери бла Россейни поэзия академиясы «Кавказны халкъ поэти» деп атагъандыла малъкяр назмучугъа. Бусагъатда клуб аны атын юрютеди.

Гуртуланы Салихни чыгармаларында инсан бийикликини жарыгы, аны адам даражакъа чыгаргъан жигитлик, бетлилик, сыймеклик бла халаллыкъ жашайдыла.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

ГУРТУЛАНЫ Салих

ЖАШАУ МАРДАСЫ

Мардасы-чеги бармыды жашаууну? – Кѣп жашап, кѣп кѳргенлени катында Аз жашап, кѣп кѳргенле да жарашып Жашайдыла, хурмет эте къартлагъа.

«Жашарымы жашагъанма», – дегенле

Ашыкъдырмайдыла миннген атларын.

Къанкъазны ауазы кѳде тогене, Кесин а элтедиле къанатлары.

Суугъа кеткен акъсылдым жонгурчала Сууда, гепсоркъала кибик, баргъанда,

Терекни ахшы умуту учхаллай Турады, къысылып кѣк тамагына.

Чум, сары чагъа келип, бир заманда, Буз жетип, агъыза турду поллерни, Анда да ол жазны кюнюн сагъынды, Туурасына келтирип жаз кюнлерин.

Жел жетгени сайын, ауаргъа жете, Ол ургъан жары биюлген тереклей, Кечиннгенге не айтыркъыса, – жерде Аллай да болур, – жашаудан эриккен.

Кеси олтурган бутакъны кесгенлей, Сыйлы жерни сыйлы кырдыгын малтап, Ма аллайла саладыла кеслери

Кеслерини жашауларына марда.

Жашаууну чеги болмайды ѳмюрде: Мен кетсем да, жашарла, деп къалгъанла, – Жашда, къартда тойюлюдо иш, – ѳлюрден Алгъа билсе бир игилик этгенин.

Бизге да жашауубузну сагъышын Этерге болгъанды бек эртте, – Бѳлюмейди дунияны жазы, къышы, Терекле шууулайдыла бетледе.

ИЙНАНЫ

Битедиле жюзюм, наныкъ, Кюннге, жаууннга ийнанып.

Бахча битер да, баш къусар, Иеси юсюнде болса.

Шош-шош тыше турады къар... Адам андан шошлукъ табар.

Ол да адамгъа ийнана, Тюшеди тошвр айында.

Агъач, кюз отунда жана, Келир жайына ийнаныр.

Барысы да ма ала уа, Къарамларын да алалмай,

Къарайдыла ма адамгъа, Ийнанадыла да анга.

Аны уллу акъылына, Огъурлу жюрек къылына... Мен да анга ийнанама, Кѳкге къол созуп айтама:

– Жашауда мени сакъларыкъ, Къыйын кюнюмде жокъларыкъ – Олду – адамды, ма алай! – Не къама, не керох угъай!

АЧЫКЪ СѳЗ

Тирмен таш кѳрюндо эсе жашауум, Мен аны канкурагъыма, канкурак... Терек отун болуруна ышанып, Бузну тойгенинден болмаз къоркъургъа.

Кѳрмей тойюлме тангымы атханын, Сууну ары жанында ѳрлешенин, Жарыкъ кесин агъач таба атханын Бутакълада акъ гуржаба эшерге.

Мени кюнлерим – къанатлы жыйыны. Барула къазуат этип, ашыгыны, Ауузумдады тылпыуу гырыкынны, Бир кюнюмде тенгим бла ашагъан.

Мен ол тенгим юсюнден гурушха Сѳз айхан болсам эди бир заманда,

Тенгликни ол уллу кючо болушхан Кюнню унутхан болурем мен анда.

Тенгим мени – санларымы бирича, Къарайма жулдузла кюнучу таугъа. Ол сѳзюмю сынаса, темирнича, – Алай тынч иш тошмез эди салтагъа.

БАРДЫ АДАМНЫ КЕСИНИ КЪЫРАЛЫ

Барды адамны кесини къыралы – Жюрегиди, анга битге сыйына, – Бахчада кертеме терекни къырыуу. Журтубузну жерлериндеги сына.

Ачыгъан адамгъа жууукъ жанлады, Жарсыууна кюйдю, бишди, ачыды: Башха болмайын, жауунлу жыллада Ыркы талаган арбазлай ачылды.

Кюн тийген кюнлюм бетинлей да болду, Къалгъанда къууанчыны юсюне чыгып, Ол хар заманда жерине табылды, Сѳзюно салынырдан къалса ачыгы.

Чеклери аны бегитилип къаты, Чекчиси да аны – жангыз бир адам, Кѳрмегенме алыкъа кѳлюн къатып, Къатса уа – къадар сакъласын аллайдан.

Къууанчлары не къадар да болсунла: Хар кимге да юлеширге базында. Жарсыуу уа, буз тобюндеги суулай, Шумсуз болуп, агъады тар ызында.

САРКЪАДЫ СУУ

Къыйыгын кѳрюзтген кибик халкъмын, Ёхтем саркъады суу мени Акь-Сууумда. Кюрешни юсюнден жырны макамы Кибик, таууш эшитиле агъыуунда.

Ушакъдан къарасант, тие шынкыргъа Ушайды, толкъунланып келип, бѳркюп. Къадарына бойсунганча, шинжили Лѳкью юлжо болгъанды зыкыл бѳркюл.

Тар жерледе, ачыуланган айыуча, Гузобада жан-жанларын къармайды. Жениллик этип уялган адамча, Жайыду жагыла сабыр къарайды.

Ол халинде, сууукъ желчик ургъанлай, Бола аны бети чекч таппача, Татлы жукълар, севекени уянганлай, Сабийчикле эчкюклерин къакъгъанча.

28 май – Чекчини күнү

Ышангылылыкны, тынчлыкны, мамырлыкны күчлү кыалканы

28 майда Россияда кеслерини профессионал байрамларын чекчиле белгилейдиге. Бу күндө уа 1918 жылда жангы совет кыралда РСФСР-ни Чеклерин кыоруулау службасы кыралганды.

Келер жыл 20 декабрьде Россияны ФСБ-сыны Кыбарты-Малкыарда Чекчи управлениасы кыралганлы 100 жыл толлуккыду. Ёмюрнө ичинде 43-чө Кызыл байраккы чекчи отряд эм аны мурдорунда кыралган КМР-де Чекчи Управление кыралыбызны чеклерин эм кыоркыуузулугун саклау жаны бла магнаналы ишни толтурады.

Чекчилени кеп төлюери бандитлеге, немисли фашист аскерлеге, СССР чачылгандан сора миллетчи кыауумлагыа кыажу

ларгыа тыошгенди. 1927 жылда 20 декабрьде СССР-ни Ара толтуруу комитетини оңоуу бла бандитлеге кыажу кыорешни бийик даражада бардырганлары ючюн отрядда Революциялы Кызыл байраккы берилгенди. Ол кезиуден сора, 96 жылдан да, чекчилеге ол күн эм сыйлы байрамча кыалганды.

Чекчиле жигитликни, Ата журту-бузгыа соймекликни, кертликни юлгосюн кыоргозтгендиле. Былайда Байрам-Талинский заставаны командири Иван Латышны эсгерирге тийишлиди. 1930 жылда 7

лары бла фронтха кетгендиле. Аланы арасында Полтавадан пелиуан Пётр Таран да болганды. 1943 жылда 3 майда ол Крымская станицаны (бийонлюкде Крымск шахар) тийресинде аскерчи бёлюмнө башчылыгында душманны околларына биринчи болуп киргенди. Пулемёт расчёту бла 19 гитлерчини жоэк этгенди.

Ол күн дагыда 195,5 бийиклик ююн сермешде гитлерчиле пулемётладан атакларына кыарамай, душман тархан темир чыбык бурууну кымылдатып, аны чигинжилери кыорларына киргенлерине да кыарамай, битеу бёлюмнө аскерчилери кыралган тешик бла ётпюнчө кётюроп турганды.

Эки кере жаралы болган Пётр Таран ротадан артка кыалмаганды. Ол биринчилени санында душман окопха атылып киргенди. Гранат чачдырып – жети, автоматындан атып да 17 фашистни ёлтюргенди.

Жигит сержант Пётр Таран 1943 жылда 9 майда Краснодар крайны Крым району ючюн кызауатда жан бергенди. СССР-ни Баш Советини президиумуну Указы бла батырлыгы, аскерчи билими эм сынауу ючюн Пётр Таран Совет Союзну Жигити деген эм бийик кырал саугыагыа тийишли кётюргенди (ауушхандан сора). 1965 жылда апрельде уа аны аты бёлюмнө аскерчилерини тизмесине ёмюрлеге кийирилгенди.

Бийонлюкде Пётр Таранны атын «Огъары Малкыар» чекчи бёлюм жюрютеди.

КЫРАЛЫУ

Перестройка башланганы, кыралны политика мурдору алышыннганы бла бирге кыралны чеги да тыорленгенди. Алгын Совет Союзну кеп миллетли юй-юккыбиз кыулуккы этген 2-чи чекчи заставкага берилгенди – бийонлюкде ол «Эльбрус» чекчи бёлюмюдо.

ПЕЛИУАН

Улуу Ата журт уруш битеу совет миллетге улуу сынау болганды. Совет-иран кырал чекде да болум кыоркыуулуга айланады. Нацист командование кюншу кыралны болушлугуа бла Азербайджанны, бек алгыа уа нефтьден бай Бакуну кыолгыа этерге муратла салады.

Геок-Тепинск чекчи кыауумну аскерчилери да Улуу Хорламын жуууклашырыгыа кыошумчулуккы этгендиле. Биринчи кюнледен да кёлпери кеслерини ыразылык-

Игорь Уманец «Бызынгы» чекчи заставаны ачхандыла. Аны кыауумна 11 аскерчи киргенди, башчылыкны Марсель Сакаев этгенди. Алагыа кырал чекни 17,7 километрин сакларгыа борчла салыннгандыла.

Ызы бла уа жыл жарымны ичинде Черек аузуда «Огъары Малкыар» (узунлугу 34,6 километр), «Адыл-Суу» чекчи комендатура, «Чегем» (узунлугу 13,5 километр), «Башил» (узунлугу 10,5 километр) заставка ачылгандыла. Эм магнаналы эм жууаплы иш Элбрусну тийресинде кырал чекни кыоруулауу кырау жумуш болганды.

Кыбарты-Малкыарда кырал чек 15 ауушну юсю бла барады, аладан жети уа Приэльбрусьедедиле. Ол санда кётюролюрге кыйын Донгуз-Орун, Бечо эм Местия ауушла. Сванлыла Россияны кырал чеклерин асламында ол тийреледе бузаргыа ёч болгандыла.

26-28 августда «Адыл-Суу» комендатура «Бахсан» альпбазыга кётюролюди, алайда «Чегет» (узунлугу 18,2 километр), «Эльбрус» (27,8 километр) эм «Огъары Бахсан» (8,3 километр) заставка кыраладыла. 1993 жылда сентябрьге Кыбарты-Малкыарда эки чекчи комендатура бла жети заставка ачыладыла. Ал кезиуде аскерчиле ол тийреледе турбазалада, бирлеге уа палаткалада, бирлежде жашагандыла. Сууну тау черекледен ташыргыа, кыралда экономика кытылыккына хатасындан аш-суу бла жалчытыгы салгыа айланганына тезерге, жомакчыда, какны балтадан биширирге тыошгенди.

Бу кыйын кезиуде алагыа республиканы власть органдары себеллик этгендиле. Аны бла бирге уа заставаланы тийрелеринде жашаганла кыаты болушхандыла. Жамауат кыралыбызгыа кыйын кезиуде чек ышангылы жабылыргыа кереклисин анылаганды. Тиширлула кеслерини кыорлары бла эшген жылы кийимлени келтиргендиле. Эр кишиле уа отун, таш кёмюр кысыдырыккыла кыуаргыа болушхандыла.

ШЁНДЮГО БОЛУМ

Андан бери озгъан жылланы ичинде чекчи инфраструктураны кырау, республикалы эм жержери власть органдары себелликтери бла, тире бардырылганды.

РФ-ни Федерал кыоркыуузулуккы службасыны ишинде тыорленуле бла бирге 43-чө Кызыл байраккы чекчи отрядны мурдорунда РФ-ни ФСБ-сыны КМР-де Чекчи управлениасы кыралганды. Аны бла байламлы заставкала чекчи бёлюмлеге, комендатурала уа район бёлюмлеге тыорленгендиле, «Минеральные Воды» эм «Нальчик» аэропортла кыошунгандыла.

Управленианы биринчи башчысы полковник Иван Агеенкону тирилиги бла КМР-де, Шимал Кавказда биринчилени санында, «2003-2020» жылда РФ-ни кырал чекчи» федерал программа толтурулганды. Бийонлюкде Россияны бла Грузияны араларында кырал чек кыоркыуузулуккы битеу излемлерине тийишлиликде жангыртылыпдыла, ол санда техника жаны бла да. Заставаланы тийрелеринде телевизорла, видеокамерала салыныпдыла, бир-бирлерине уа адамны атаманы тауушундан таныргыа онг берген приборла окуна бардыла. Бийикликтери 20 метрге жетген вышкала да саклангандыла, алада шёндюго оптика приборла салыннгандыла.

Жангы комплексле тау жерлеге ариу келишгендиле. Аскерчиле кыулуккы этиуге хазырлангыра, спорт бла кыореширча, солурча битеу онгла бардыла. Сууну тазаларча системала кийирилгендиле энци белгилерге тийишлиди. Алай бла туристле бек сойген тау жерледе табигыат кирленмей, айбатыгы сакланады.

Бийонлюкде да РФ-ни ФСБ-сыны КМР-де Чекчи управлениасыны кыулуккычулары кыралыбызны кыоркыуузулугун саклау жаны бла сыйлы эм жууаплы ишни бет жарыккы толтурадыла, ышангылылыккы, тынчлыккы, мамырлыккы күчлү кыалканы болгандыла.

РФ-ни ФСБ-сыны КМР-де Чекчи управлениасыны пресс-службасыны материалды кётюре ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлаганды.

туруп, биринчи эм экинчи «чечен» кампанияланы кезиунде энци борчланы толтуруп, антларны кертчиликни юлгосюн кыоргозтгендиле. 2005 жылда 13 октябрьде Нальчикде право низамны саклаучу органдарга бандит кыауумла чабыуулуккы этген кезиуде да батырлыклары, кишиликлерин ачыккылагандыла.

АТЫ «ЭЛБРУСХА» БЕРИЛГЕНДИ

1924 жылда 1 июнда 27-чи Пришиб чекчи батальонну мурдорунда 43-чө Белясуварский чекчи отряд кыралганды. Ол Азербайджан СССР-де совет-иран чекни 256-километрик кесегин кыорууларгыа борчу зтилгенди. Штаб Белясувар элде орналганды, анга биринчи башчылыккы граждан кызауаткы ветераны Исосиф Ленский этгенди.

Отрядны кыаууму 432 аскерчиден кыралганды, аланы асламы граждандар урушка кыатышкан, кызауат бардырыуда сынаулары болган Донбассдан ишчиле бла эллиле болгандыла. Алагыа кыралны чегин бузгъан саууланган аманылыккы кыауумладан сак-

мартда анга Иранга адамланы законсуз ётдорюрге умут этген бандит кыауумгыа кыажу турургыа тыошгенди.

Башланган атышыуда Иван Латыш бир бандитни ёлтюргенди, экисин жаралы этгенди. Жигит аскерчи ауур жара алып, жанын бергенди. Кишилиги, кырал чекни кыоруулагыа батырлыгы ючюн Иван Латыш чекчи бёлюмнө аскерчилерини тизмесине ёмюрлеге кийирилгенди. Аны аты жигитибиз кыулуккы этген 2-чи чекчи заставкага берилгенди – бийонлюкде ол «Эльбрус» чекчи бёлюмюдо.

Игилендириу

Эллилеге, кыонакылагыа да тап болурча

Жыл сайын «Кыоркыуузуз эм тынгылы автомобиль жолла» миллет проектге кётюре Кыбарты-Малкыарда танг кесек жол жангыртылады. Ол санда туризм бла байламлы жолланы игилендириуге да аслам эс бурулады. Быйылны юсонден айтханда да, Чегем чучурлагыа баргъан «Чегем-Булуңгу» жолну жангыртыу ишле кыыстау барадыла.

Сагъынылган жолну тапландырыу «Элбрус-Бызынгы» туризм-рекреациягыа да улуу магнанасы барды. Туризм жаны бла алып айтханда, жол эки кесекке бёлюнеди эм узунлугу 27 километрге жетеди. Биринчи объектни эки километрге жуугуу чучурлагыа дери барады, экинчиси уа 25 километрини Эл-Тюбо бла Булуңгу дери созулады.

Хушту-Сырстан Чегем чучурлагыа дери эки километр чаккы бирде черек жагаланы кючлерча мадар этилгенди. Ол санда темир чыкынжикле уруп, бетондан кыабыргыала куйыгандыла. Бусагыатда да кыоркыууу жерледе аллай ишле тамамланадыла. Аны бла бирге

Булуңгуга баргъан жол тапландырылады. Тау жерде участок кыйын болганы себелли ишлени 2026 жылны ахырына бошар мурат этиледи.

Андан сора да, Элбрус районда да Шхелди бла Жантурун альплагерлеге баргъан жолну 3,5 километрини тынгылы ремонт этиледи. Ала «Элбрус» миллет паркда юйрету-спорт жаны бла магнаналы объектледен бирлерине саналадыла. Бери жаруала этерге эм саулукулары кючлерге кыралны регионларын аслам спортчу келеди. Мында жолну мурдорун кючлеп бошар, асфальт салырга хазырлап башлагандыла.

Тынгылы ремонт ишлени кезиунде жангы мардалагыа келиширча асфальт салынырыккы, кыоркыуузулуккы жалчытылынырча буруула тартылкыдыла, жоруккы билдирген белгиле эм ызла да салынырыккыдыла. Алгараакыла Нальчикде курорт тийресинде жолла да жангыртылгандыла. Элбрус курортха баргъан федерал жол да жангы излемлеге келиширча болганды.

Биринчи кере Улаам-Бызынгы таргыа эм Кыан-Жол жайлыккыга да асфальт жайылган кыоркыуузуз жолла ишленгендиле.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

27 май – Библиотекаланы Битеуроссей күню

Мальбахов атлы кырал миллет китапханага жюриогенлени ара-ларында Махыйланы Тауланни кызы Азизаны танымганны не хазна тапхын. Ол тынчлыксыз адамды, анга бир торлю бир жумуш бла келгенни ишин тынгылы этгинчи, сабырлык тапмайды.

Азиза Кыргызстанда Иссык-Кульда Ананьевкада тууганды. Андан көч кыайтханданды. Ол Нальчикке 1990 жылда келгенди. Кыргызстанга сыймеклиги аны жюриогенде өмүрлөгө төр тапханды. Ол төлюню ата-аналары окууда, иште да кыаты болурга юйретгендиле. Бир жол Азиза алай айтханы эсимдеди: «Биз таулулабыз», – деген сезим бир зойманда кыоймаганды мени, эгечперими, кыарындашымды да. Аны эсгертип айтычу эди атам. Башха таулу юйорледе да алай эди. Ма ол себепден биз кыайда да кесибизни ариу журютюрге кюрешгенбиз, иги окугубанбыз, кыаты ишлегенбиз, кимге да хатер этерге хазыр болуп жашайбыз бюгюн да».

Хау, ол алайды. Азиза кимге да мангылай жарыккылыгы бла тубеген адамды. Кеси айтханга кере, алда ол архивчи болурга, эски кыагытлада кертилик излерге сыйгенди, миллети керти тарыхын тохташдыруу баш ише санаганды. Сейр туюлюдү, таулула не ючюн кечюрюлгендиле, не терсликери ючюн керегендиле ол кыадар кыыйынлыккыны деген соруу аны төлюсюнде, алда, ызындан келгенде да бек баш соруу болганлай, жууап излегенлей турады.

Алай а кыадар аны архивге угъай, китапханада ишлерге келтиргенди.

Ананьевкада школну бошаганлай, Азиза Москвада кырал культура институту «Библиотековедение» бөлүмүнө киргенди. Москва уллу шахарды. Кеп затны билерге андача онг кыайда? Айхай да, Азиза ол онгланы хайырланганды. Дунялыккыдан иги да кеп билгенди – маданият, адабият, санат кыаты бла да. Бюгюн да ол кеп билерге талпынуу ажайып жолу аны ийп кыоймаганды. Ол шартха кеп юлгөле келтирерге боллуккыду.

Москвада юч жыл окугубандан сора, Бишкекке кыайтып, Азиза анда В. Маяковский атлы кыргыз институтда

тауусханды окууун. Ата-бабаларыны жери Нальчикке келгенли уа, башында сагъынылган китапхананы справочно-библиография бөлүмүндө баш библиографды. Аны ары миллети юсюндөн кеп билерге итингени келтиргенди.

Соруу болуп, тарыхыбыздан зат

Агамлыкына кере — сый-намыс

билерге сыйоюп келгенлеге ол бек болушады. Кыайсы тукумуну сорсан да, бютюдна Холам-Бызынгы жанындан, Азизаны аны юсюндөн алай бир билгенине сейр этесе. Аны ол билими бла барыбыз да сыйоюп хайырланабыз. Сёз ючюн, белгили балетмейстер Кыудайланы Мухтарны бусагата басмага берилип турган «Наследие предков» деген китабына библиография кергюз-

тоулени ол хазырлаганды. Анда уа Мухтар жазган китапканы саны оналтыды, аны ана тилде жазган статьялары жыйырма жетдиле, орус, кыабарты тилде жазганлары онушарга жете, Мухтарны кесини юсюндөн жазылганлары саны ана тилде – алтымыш, орус тилде кырккыга жете... Ма ол жазыула кыачан, кыайда басмаланганлары айтылады Азизаны тинти ишинде. Ма алай уллу ише бла кюрешеди ол. Бу торлю справккаланы ол бар малкыр постлеге, жазыуулага да кыяды.

Аны иши былай деп чекленмегени белгиледи – библиотекарь нени да

билерге керекди. Ма ол себепден Азиза кеп окуйду. Кеп билгенине сейр этсем: «Адам зат сора, жууапха зат айтпай кыалырма деп бек кыоркыма, – дейди ол. – табигыатым да алай жангы зат излемлиди, ишиме кере да билерге керекме».

Азиза бла жолда барсанг, аны бла саламлашханлары, сөлөшгенлени саны айтырча туюлюдү. Ол министр бла, алим бла, устаз бла, студент бла, кыарт бла, жаш бла да бирча бардырады сейр ушакларыны. Аны таныганла анга берген сый да алайды.

Мен, мени тенгшилерим да эки тууган журтлу төлюденбиз. Ата-баба жерибиз – бир тууган журтубуз, бирси уа – Азияда, биз жаратылган жер. Кесим Кыргызстанда тууганым себепли, Азизаны аны юсюндөн хапарларына тынгыларга бек сыйоучюме. Ол анда адамланы ниет тазалыкларынын чертип айтады не заманда да. Аладан кеп затха юйрөннгенин да жашырмайды. Анда колган таулула бир бирге кыалай иги болганларын да мен аны хапарларындан билеме.

Бирде Азиза манга Шауаланы Зухраны юсюндөн айтхан эди, ол анда пенсия управленийда бир бөлүмнө

таматасы болуп ишлеп турганды, назму жазды деп. Сейр туюлюмюдө, андан алгараккыда мен 1942 жылда урушка аталган жыр кыруу эришиуде биринчи жерге шыккычыла – школну директору Шауаланы Зукура бла устаз Сыйюмланни Исхак чыккыгандыла деп окугубан эдим архив кыагытлада. Шауаланы Миналдандан соруп, Шаулукада Исхаккыны табып, анга хапар айтдырып бошаган эдим. Алай бла бир айтханга бирси кыошула барып, Зухраны Кючменланы Чазийге назму бла жазган кыагытлары кыолума туюшген эдиле. Ала ол тиширууну, Азиза айтханча, кенг жюриоген ачкандыла манга, окуучулага да.

Азияда атларын иги бла айтдырган таулуланы сагъына, Азизаны бети жарыйды. Малкыр халккыны реали-

литация этиу башланганда, анда жашаган таулуланы кёбюсюне ол мында кыагытла жарашдырып элтгенди. Алай сөөди ол миллети. Алай а хар бир Азияда ёсген адамча, интернационалистди – бар халккыны сөөди. Бизни билгенча, башха халккыны да маданият, санат, адабият хазналары, белгили адамларын билерге излейди. Кыргызстаны уа адамын, жерин да сыйлы кереди. Башхалага да ачыккыды жюриогю.

Бир неча жыл мындан алда ол «Библионочь» деген битеуроссей акцияны чегинде «Сахнада жашау» деген аты бла белгили режиссёр эм актёр Казбек Дзудтаговну эсгериу ингирин кыраган эди. Ол анга кыалай хазырланганы хар сёзюнде билине эди. Ишин алай тынгылы этерге итини аны халындады. Алай туюшмулени уа ол терк-терк кыурады.

Азиза кеп махтау, ыразылыккы сёз эшитеди аны хатерин керегенден. Ол алага тийишлиди. Кыабарты-Малкыны Парламента Сыйлы грамотасы, башха махтау кыагытла бла да саугаланганды ол – хар бир таулулу шүөү, эгечи, сыйлы адамы.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Эришиу

Хорлам бла кыайтхандыла

Кыабарты-Малкыр кырал университетни медицина колледжини «Эльбрус» атлы командасы кеп болмай Нижний Новгородда «По тылам фронтов» деген халккыла аралы топографиялы оюнланы ахыр урумуна кыатышып, андан хорлам бла кыайтхандыла. Эсигизге салайык, бу проект «Билим беруу» миллет проектни «РФни инсанларын патриот ниетледе юйретиу» деген федерал проекттин жашауда бардырууну чеклеринде кыурапканды. Алгядан чертсек, кыауумну оюннга хазырлай туруп, аланы тарыхдан устазлары Ахматланы Заурбек бла Биттирланы Назифаны бу дерсни окуучуларына юйретиуде жангы амалланы излегенлери эмда хайырланганлары жаш төлюню тарыхы бла байламлы эсини тохташуйунда эм кыыйматлы шартды.

Сагъынылган оюнну биринчи урумуна саулай да кыралдан эки жюз билим берген юйно командалары кыатышхандыла. Аладан ахыр кезиге уа жыйырмаасы сайланганды. Медицина колледжини командасы да ол тизмеге киргенди эмда Нижний Новгородда чаккырылганды.

Алай бла ары устазланы башчылыкларында «Эльбрус» кыауумну таматасы Мырзаланы Рустам, Шахмурзаланы Руслан, Хасанбийланы Малика, Адалина Толова, Михаил Остапенко да баргандыла. Алага алай онг чыккыганы ючюн а барысы да университетни ректору Юрий Камбулатович Альтудовха бла медицина колледжини директору Светлана Владимировна Пшибиевага, бирсилеге да энчи ыразылыккыларын билдиргендиле.

Сагъынылган квест-оюнну мураты КьМКьУ-ну студентлери, колледжлеринде окугубан жаш төлюню Улуу Ата журт урушуну кезиуондеги, тылдагы болган ише бла байламлы мекямила, эсгертмеле бла теренирек шагъырейлендируу болганды. Аны себепли, оюннга кыатыша, эм алга студентле, окуучула да устазларыны башчылыккында кеслерине маршрут кыурап, аны ётгендиле. Алай бла ала картада белгиленген сегиз станцияда болгандыла.

Аланы борчлары уа белгиленген объектлени кыалайда

орналганларыны хар бирин да жангылмай билерге эди. Дагыда аланы тарыхларын да хапарлы болурга керек болганды. Аланы билимлерине багъа уа берген жууапларыны туюлк, толү даражаларына тийишлиликке салынганды.

Белгиленген жол бла бара, жаш адамла медицина колледжини урушуну кезиуонде ёлген устазларына бла окуучулары-

на жораланган эсгертмени, «Танк-34» монументни, 115-чи Кыабарты-Малкыр атлы аскер дивизияга аталган эсгертмени, онтогузунчу номерли школда Совет Союзу Жигити Байсолтанланы Алимни бюстун бла андагы самолётну, Кыулийланы Кыайсынны бла Алим Кешоковну эсгертмелерин, «Аскер махтаулыккы шахары» стеланы, «Бизни эсибиздеди»

эсгериу кыанганы, «Ёмюрлөк отну» да жокаркыга керек эдиле.

Оюнну эсеплерине тийишлиликке, белгилегенибизча, медицина колледжини окуучулары хорлагандыла. Аны хайыры бла уа ала квестни кырал даражасына кыатышып, анда да жетишимли болгандыла.

МОКЪАЛАНЫ Зукура.

Хамит бла Айшат ююр кырагы-анларында, таматаладан бири: «Тууганла да жаш болсунла, элибизге да баш болсунла!» – деп, алгыбиз этген эди. Биринчи жашлары Аслан болду, экинчилери – Осман, ючюнчилери – Хасан.

Асланны школда окуна жыртыга

Жашау хапта

Хар инсанны жолу энчиди

усталыгы ачыкыланды. Вокал кружкага да жюрию эди. Сора аттестатны алганлай, культура колледжге барырга умут этеди. Кшоншулары Фая: «Ажашанмы этгенсе? Ол айтханыг неди сени? Жырчы кыйда не сом ишлериди? Атыг да халкыда «жырчы Аслан» деп жюриюрюкдю... Кый-кый, андан эсе врач бол, неда экономист», – деди. Алай атасы Хамит: «Жюрегинг кыйры тарта эсе да, ол жолу сайла», – деди.

Аслан колледжден сора Санкт-Петербургда консерваторияны да бошап, анда ишлерге калды. Жайда уа тау элдеде аппала бла тубешип, эрттегили жырланы жыйа эди. Хамит

да атасындан эшитген жырларын айтды. «Аслан, сен жаланда бир халкы жырны окуна сакьяласанг, ол бек игиди. Кюлунгдан келгенни аяма. Ёмурледен бери жырланган жырларыбызны желмаууз заман жутуп барады. Суу юзмезде тас болганлай, ызсыз кыруу турады-

ла. Анга жюрегим бек кыйналады. Мени атам тойлада алай жырлаучу эди!» деди Хамит жашына. Анасы Айшат да, кеси кюбузчу болганы ючюн, кыуана эди жашыны ишине. Кшоншулары Фая уа: «Мени жашым а ача ишлейди, сизни Аслан эски затланы жаза айлангынчы!» – деп ёхтемленди.

Осман а врачка окуду. Сора элине келип, ишлеп башлады. Алгын направление бла келип-кетип турган болмаса, эллилеге жарсыган, тынгылы специалист болмаганды. Ол а больницага ремонт да этдирди, Нальчикде саулык сакялау министерствога жюрию кетип, мычымай

жетген медицина болушлукну машинасын да алды. Алгын эл больницада багылырга кюркыганла энди ары ышынып бара эдиле. Алай Османны да иш хакты бийик тойюл эди. Фая, бир кюн келип: «Мени экинчи жашым да сатыу-алыу бла кюрешип башлаганды, ача этеди. Сен а Осман, Асланга ушаш, бай боллук тойюлсе!» – деди кыбуулуп.

Хасан а архитектор болду. Нальчикде ишленликге, элине келип, халкыны жыйып: «Келигиз, эли бир ызга жыйшыдырайык». Хар ким не зат сойсе да, кылай сойсе да ишлеп турурга жарамайды. Эли кесини сыфаты болурга керекди. Юлешинген жерледе ишенирик юйлени проектлерин этерге хазырма. Хуналаны да бирча ишлейик. Бахчаларыбызга да кырайык. Азмыды-кёпмюдо, болган жерибизни хайырланарга юйренейик», – деди. Сора эллиле тазаладыла орамланы, тюрлендирдиле хуналаны, юйлени тышларын да омак этерге жорешдиле.

Юч жаш, юч кырандаш – юч энчи жарык жол. Фаяны сабийлери уа ача ишлейдиле, алай бай болганлыкыга, бетлери уа нек эсе да жарымайдыла. Аччаны кюлларына жыйлганла бирде насыпларын ычындырып кыоядыла... Ала да ол кыаумданмы болурла, аналары ол затха артык эс бурмаганлыкыга?!

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Себеплик

Тёлеулени ёлчеми тергелгенди

Россеини Социал фондуну (СФ) регионда бёлюмо 5560 медицина ишчиге энчи социал төлеу тохташдырганды, аны ючюн 167 миллион сом бёлюнгенди.

Бу аччаны саулык сакялауу ал звеносунда, ара район, район эм участка больницада эм терк медицина болушлук этиюно бёлюмлеринде ишленге аладыла. Аны ёлчеми специалистни категориясына эм кыайсы организацияда урунганына кёре тергеледи. Ол 4,5 – 18,5 минг сом болады.

Эсгертиу: СФ төлеуно оператору, пособие медицина организацияланы энчи шартларына кёре бериледи. Ай сайын ала төлеуге тийишли ишчилерини электрон тизмелерин жарашдырадыла эм аны фондуну регион бёлюмине жибередиле. Анда медикни юсюндөн билдире, анга пособие нек берилгени эм аны ёлчеми да айтыладыла. Болушлук хар аны излеген адамга этиллики. Медицина ишчиге аны алыр ючюн фондах барырга, заявление жазарга, справкала жыйрга керек тойюлду.

Аналага таплыкыга

2023 жылда Кыбарты-Малкярда 5993 тиширууга сабий табуу сертификатлага 30 миллион сомдан аслам бёлюнгенди. Ол ача сабийден аурулуулуклары эм сабий табуу бла байламлы медицина жумушланы төлеуге хайырлангыганды.

Эсигизге салайык: бу сертификат бала сакялауу тишируула кеслерине эм сабийлерине кыарык медицина учрежденианы сайларга онг береди. Аны врачла аналага жашаган жерлерине кёре тишируу консультацияга келгенлеринден сора жарашдырадыла. Аны тишируу консультацияда ачмаган эселе, бу жумушуну роддомда толтурадыла. Аны арта да балага кыараллык сабий поликлиникада толтурадыла да боллукту.

Алга тишируула сертификатны бланкын медицина учреждениага кеслери элтирге керек эдиле. Бусагытта алага алай борч салынмайды, нек дегенде битеу керекли шартла фондах кеслери алларына жибериледиле.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

УФСБ

Аманлыклары ючюн жууаплыкыга тартыллыкыдыла

Россеини Кюркыуусулукну федерал службасы Шамиль Басаевни бла Хаттабни бандит кыаумларыны 2000 жылда февралда Псковдан десантчылага чабыуул этген келечилерин изле-тинтиу жумушланы андан ары бардырады. Бу иш аманлыкчылары терсликлерине жоукдуруу мурат бла толтурадыла. Ол атышыну кезиюнде 84 аскерчи жан бергендиле.

РФ-ни Следствие комитетни бла ФСБ-ны келечилери чабыуулга Кыбарты-Малкярны инсанлары кыатышханларына шагытла жыйшыдыргандыла. Анзор Батыров (1980 жылда тууганды), Асланбек Казанчев (1971 жылда тууганды) эм Таймураз Накусов (1979 жылда тууганды) банданы «кыабарты жамаатына» киргендиле. Аны юсюндөн бизге РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Управлениясыны пресс-службасындан билдиргендиле.

А. Батыров, А. Казанчев эм Т. Накусов Россеини МВД-сыны СКФО-да Баш управлениясыны келечилерини болушлугу бла Бахсанда, Чегемде эм Нартаанда тутулгандыла. Ала РФ-ни УК-сыны 209-чу статьясына (бандитизм), 279-чу статьясына (саууланган кызгалыу) эм 317-чи статьясына (право низамны сакялаучу оргналаны келечилерин ёлтюрюрге умут эту) бузуклыкыла этгенлери ючюн терслеу материалла ачарга следствие оргнлага жетдирилгендиле.

Алгын жылдада терроризм халда аманлыкчылары этип, жууаплыкыдан кыачханланы излеу жумушла андан ары бардырыладыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлаганды.

АММАЛА

ХАПАР

Кыбарты-Малкяр кырал аграр университетни устазы Ахматланы Танзиляны редакцияга жиберген хапарчыгыгын басмалайбыз.

Ныгытса олтурган аммала бир бирге нечик ушайдыла. Мор бетли неда кём-кём жыйрыклары. Жаш заманларында окуна «ёзден бетли» болмаган кийим юслерине тийген болмаз бу багылы аммаланы. Асыры кёп замандан бери жюрютюлгенден, сизиле турган жаулыклары инбашларында эки чойге тагылыганча кёрюнедиле.

Бу мен таныучу аммаланы санлары гитче болуп, сабийлеге ушан кыалгандыла. Гитче кюлчүклары жаш заманларында тохтамай ишлегенден, зыбырыклары кетмей кыалгын кибики. Ол гитче, арык кюлчүклары бла муркуу этерге кюрешип олтурадыла. Кими жун титеди, кими урчук ийиреди, кими төрт ийне бла чындай эшеди.

Аяклары да гитчеми болуп кыалгандыла? Сирнекле кибики, меслерини башларындан аз-маз эсленедиле. Башларында чох кысылып, гитче жаулыкчүклары, аны тышындан терен кысылып, уллурак кишмир жаулыклары.

Тюрслеп кыарасанг, кюмюш кибики аччарын да эслерге боллукту. Беллеринде калдиш боталары эм да алларында ал боталары. Ал боталарыны хуржунларындан чыгарып, арык, зыбыр кюлчүклары бла ётген сабийге кампет узатырга суюдиле.

Была, эгечлеча, бирге бек ушайдыла. Бу жыл санларында муркуу этерге нек кюреше болура? Кыартлыкыга хорлатмайбыз дейми болурула огъесе ишлерге юйренип кыалган кюлчүклары тохтай билмейимдиле?

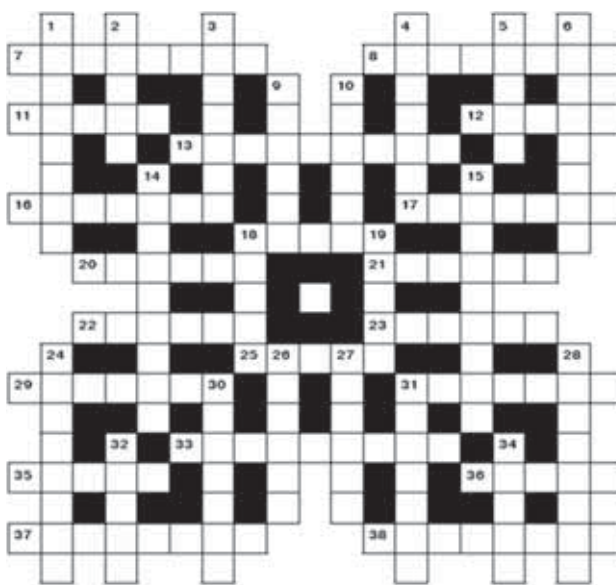
Орамда чабып айланган тудукчүкларына кыарамлары уа суймекликден толуп болганларына ишек жокъду. Аммаланы да болганды хайт деген заманлары, кёп кыйынлык да кёрген болура, алай баш иймегендиле.

Бу багылы аммачыкыладан урган нюр, жарык тийип турган кюн кибики жылытады. Быланы кёрсем, кесими ыннамы эсгереме, жылыуун сеземе.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Тейри кылычны башха аты. 8. Жюрек тынчылык. 11. Дерт берген, юйретген адам. 12. Сатыу бек кыаты барган жер. 13. Берген сезюн бузмакылык. 16. Адам эркиликсиз орналган жер. 17. Игилик. 18. Байлык. 20. Музыка чыгарма. 21. Абдез алыуда керек зат. 22. Кумачны тюрлюсю. 23. Оракчылары кыыстау ишлери. 25. Кыара сёзде ушан жанр. 29. Аталга кыараган. 31. Темир «кыазык». 33. Спортну кюч сынау тюрлюсю. 35. «Тогъуз кючю болган ханс» дейдиле анга. 36. Душман. 37. Акырын сёлешиу. 38. Бир зат бла кыуандырыу.

ЁРЕСИНЕ: 1. Тишируу ат. 2. Юйно тытыр бла сюртоу. 3. Келин жаулык. 4. Ахлу-жууукыла. 5. Кыара агач. 6. Тёзюмсюз. 9. Шарк назмучулукну тюрлюсю. 10. Затны ауурлугун ёнчелеучу. 14. Асырарга берилген зат. 15. Ишни терк этерге кыадальу. 18. Проза жанр. 19. Кыышха алай да айтадыла. 24. Жарсылуу иш. 26. Эски орайдадан сёз. 27. Улоучу. 28. Киштик бла итни бир бирни кюркютуу тауушлары. 30. Аллай башны ит ашайды дейдиле. 31. Ачыганны белгиси. 32. Ол ат сютден этиледди. 34. Ушчок.

Газетни 59-чу номеринде басмаланган сёзберни жууаплары:

ЭНИНЕ: 1. Сабийлик. 4. Батман. 6. Китапхана. 7. Сермеш. 11. Тюбешиу. 14. Баппахан. 15. Таурух. 16. Кишен.

ЁРЕСИНЕ: 2. Баллада. 3. Кишмир. 4. Базынуу. 5. Балхам. 7. Солтан. 8. Гуржаба. 9. Тарых. 10. Сибиртги. 12. Бараза. 13. Кыранча.

Көрмөчү

Суратчыларыбызны ишлери — ара шаарда

26 майда Москвада Художестволаны россей академиясында «Адам. Табийгат. Гъарш» деген конкурсда хорлаганланы эм РАХ-ны академиклери ни көрмөчү ачылганды. Ары Къабарты-Малкъарны 100-жыллыгына эм Художестволаны россей академиясыны 265-жыллыгына аталган эм сагъынылган эришуде хорлаганланы эм РАХ-ны академиклери ни ишлери киргендиле.

Имара, Руслан Мазлоев, Эдуард Мазлоев, Владимир Марченко, Светлана Мамонова, Алим Пашт-Хан. Озгъан жыл аланы көрмөчүлери КъМР-ни Миллет музейинде бардырылгандыла, быйыл а — Москвада.

Не десек да, кючлю фахму кимге да баямды. Черкеланы Тахирни скульптуралары битеу да Кавказны маданиятын байыкъландыргъандыла. Аналаны Мурат а жаш төлүде да малкъар искусствону айнытырыкь адамла болгъанын көргюзтгенди.

Художестволаны россей академиясы КъМР-ни Суратчыларыны биригиууу бла ишни къыстау бардырады. Бусагъатда «Шимал Кавказны суратчыларыны чыгъармачылыкларында тиширууу сыфаты» деген жангы конкурс ачылганды. Ары заяканы биринчи сентябрьге дери берирге боллукъду. Бу эришуде хорлаганланы көрмөчю да кюзде Нальчикде, 2024 жылда уа Москвада бардырыллыкъды.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Проектни сагъынылган академия КъМР-ни Маданият министрствосу эмда КъМР-ни Суратчыларыны биригиуууу бла бирге хазырагъандыла.

Эришуде Къабарты-Малкъардан жыйырма бла беш уста къатышанды: скульпторла, суратчыла, графикле. Аладан сегизиси хорлаганланы санын киргендиле: Аналаны Мурат, Черкеланы Тахир, Акъкъзыланы

Эски сурат

Кимледиле была?

Эрттегили суратланы къолунга алып келге дери къарап турлугъунг келеди. Ма бу сиз көрген сурат да Къазахстанны Алма-Ата шахарында 1955-1957 жыллада алыннганды. Бюгон анда адамланы таныгъан, билген чыгъар

эсе уа деп, ол умут бла басмалайбыз аны.

Суратны Черек районну Герпегеж элинде жашагъан Заниколаны Аминат, Солтанланы Муталибни къызы, жибергенди. Ол да бу суратда адамла кимле болгъанларын танымайды, билмейди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

СПОРТ

Гёжефле жараула бардыргъандыла

Бу кюнледе белгиле россейли спортчу, къатыш аскер тутушуу искусстволандан - ММА-дан дуняны төрт көре чемпиону эмда аскер самбодан тогуз көре чемпиону, спортну сыйлы устасы Эмда дзюдодан халкъла аралы классы устасы Фёдор Владимирович Емельяненко командасы бла Минги тауну тийресине келип, жарауларын бардырады.

Спортну къатыш аскер тутушуу торлюсюнде Фёдор Емельяненкога жетген жокъду. 2003 жылдан 2010 жылга дери аны бек алаамат спортсменнича битеу дуня таныгъанды, ММА-да уллу ауурлукъда бек кючлю гёжефге саналады. Ол хорлаганланы араларында Антониу Родригу Ногейра, Сэмми Схилт Марк Коулмен, Рикарду Арона, Мирко Филипович, Тим Сильвия, Андрей Орловский, Марк Хант эмда башха белгиле спортчула да бардыла.

ММА-ны тарыхында он жылны ичинде аны хорлагъан адам а чыкмагъанды.

Фёдор Емельяненко Терс-Къолгъа биринчи көре келмейди. Бизни белгиле спортчубуз Со-

зайланы Мухаммат аны бла эртте танышып, шүхлүкк жюрютеди. Бу кюнледе да ала тубешгендиле. Мухаммат уллу спортдан кетгенликге, жарауларын кюймагъанды. Ол Емельяненкою командасы бла бирге бир ненча жарауну да бардыргъанды.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

СУРАТДА: белгиле ауур атлетибиз Созайланы Мухаммат Фёдор Емельяненко бла бирге.

Билдирюу

Аякь машиналада — чаришге

3 июнда Россейде Велосипедчини кюнюн белгилейдиле. Байрамга атап, Къабарты-Малкъарны Велоспортдан федерациясы Спорт министрствосу бла бирге Нальчикде спорт эришюу бардырылкъдыла. Анга хар суйген къатышалыкъды. Ол Шогенцуков, Канухоев, Ленин, Малкъар орамлада ётеркиди.

Велосипедчиле 3 июнда Нальчикде Атажуккин паркда «Чайный домик» ашхананы къатында жыйыллыкъдыла. Ала жолга 10:00 сагъатда атланырыкъдыла, деп билдириледи КъМР-ни Спорт министрствосуну телеграмда энчи сайтында.

Сахна

Тамаша сыбызгыны ажайып макъамлары

Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театр заланы Магомедни жомагына көре салынган «Тамаша сыбызгы» деген спектакльге чакъырды.

Оюн 2023 жылда 28 майда Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театры сахнасында көргюзюлукъду.

12.00 сагъатда башланырыкъды.
Соруулары болгъанла бу телефон номерлеге сёлешсинле: 8 928 708-44-09; 8 963 281-21-45.

Гиртчи жашны кезиулю жетишими

Тула областыны Щёкино шахарында эркин тутушудан «Щёкиноазот» биригиууу саугъалары ючюн эр кишилени араларында битеуроссей эришюу къурагъанды.

Анда «Хасания» клубубузну келечиси Гергюкъланы Саид (57 кг) жетишимли болгъанды. Битеу тубешиулерин хорлам бла бошاپ, ол алтын майдал къытханды эм Россейни спортну устасыны мардасын толтургъанды. Аны тренер Ажоланы Азамат юйретеди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.
Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге көре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Тикаланы Фатима - дежурный редактор, Кучукъланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарыны орунбасарлары, Ахматланы Люоза (1,2,3,9-чу бетле), Геляланы Валя (4, 11-чи бетле), Зезаланы Лида (10,12-чи бетле) — корректорла.

Тиражы 1681 экз. Заказ № 1109

Багъасы эркинди.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru